

A bíróságok régi-új elnevezései: Kúria és törvényszék

A 2010-ben megtartott országgyűlési választáson győztes szövetséges pártok sürgető feladatuknak tekintik az új alkotmány megalkotását, amint ez az újonnan felálló Kormány programjában – *A nemzeti együttműködés programja* – is kifejezésre jut: a „jelenlegi Alkotmány – mint első mondata kinyilatkoztatja – ideiglenes, átmeneti alkotmány. Megalkotói éppen azért szánták ideiglenesnek, mert nem volt mögötte érvényes társadalmi szerződés. Az új társadalmi szerződés most, a 2010-es országgyűlési választásokon megkötött. Azzal bízták meg a törvényhozást, hogy a következő négy évben alkossa meg az ország új alkotmányát.”^[1]

Nem szükségtelen ezért, ha áttekintjük – alulról fölfelé haladva – a négyszintű bírósági szervezeti rendszer ítélkező fórumainak az elnevezéseit, amihez a hatályos alaptörvényünk, az 1949. évi XX. törvény (Alk.) 45. § (1) bekezdése – miszerint a Magyar Köztársaságban az igazságszolgáltatást a Magyar Köztársaság Legfelsőbb Bírósága, az ítélőtáblák, a Fővárosi Bíróság és a megyei bíróságok, valamint a helyi és a munkaügyi bíróságok gyakorolják –, adja meg a fundamentumot.

1. ALSÓ SZINT

Az alkotmány rendelkezései alapján hazánkban az igazságszolgáltatás alsó – az állampolgárok számára a legkönnyebben elérhető – szintjén a helyi és a munkaügyi bíróságok helyezkednek el.

1.1. A *bíró* szó – amely a bír ige folyamatos melléknévi igenévi alakja volt, majd később főnevesült; eredeti jelentése 'hatalommal bíró' lehetett^[2] – az egyik legrégebbi jogi szakszavunk, latin nyelvű alakját (*judex*) már felleljük az *Intelmekben*, I. István és I. László törvénykönyveiben, illetve magyar nyelvű formájában – egyszerű vagy összetett, alap vagy továbbképzett szóként, így *bíróság* megnevezéssel – a korai

[1] www.parlament.hu/irom39/00047/00047.pdf 8. p.

[2] Zaicz, 2006, 70.

nyelvemlékeinkben.^[3] A bíróság szónak a nyelvünkben való fennmaradása ettől kezdve töretlen, az igazságszolgáltatás több évszázados történetében állandóan használt kifejezés az ítélező testületek megnevezésére.^[4]

1.2. A bíróság szavunk ma is törvénykező szervet jelent, azokat a bíróságok szervezetéről és igazgatásáról szóló hatályos jogszabályunk, az 1997. évi LXVI. törvény (Bsz.) pontosan felsorol-ja, és egyúttal rögzíti, melyek azok a fórumok, amelyek viselhetik ezt a megjelölést. Ez legtöbbször a – fővárosi és a tizenkilenc megyei bíróság illetékességi területéhez tartozó – helyi és munka-ügyi bíróságok nevében fordul elő.

Ha először megvizsgáljuk a *helyi* bíróságok megnevezéseit, akkor két csoportot tudunk felállítani. Az *egyikbe* a kerületi, míg a *másikba* a városi bíróságok tartoznak. A Budapesten székelő hat kerületi bíróság^[5] illetékességi területe lefedi a fővárosnak mind a huszonhárom kerületét, az elnevezéseik – a két központi kivételével – az illetékességi területükhöz igazodnak. A *másik* csoportot a Budapesten kívüli bíróságok alkotják, amelyek szerte az országban megtalálhatóak, és az a közös bennük, hogy városi bíróságoknak^[6]

[3] Kovács, 1964, 76–77.

[4] Bővebben lásd Bónis – Degre – Varga, 1996²

[5] Pesti Központi Kerületi Bíróság, Budai Központi Kerületi Bíróság, Budapesti II. és III. Kerületi Bíróság, Budapesti IV. és XV. Kerületi Bíróság, Budapesti XVIII. és XIX. Kerületi Bíróság, Budapesti XX., XXI. és XXIII. Kerületi Bíróság.

[6] *Baranya megye* (5): Pécsi Városi Bíróság, Komlói Városi Bíróság, Mohácsi Városi Bíróság, Siklósi Városi Bíróság, Szigetvári Városi Bíróság. *Bács-Kiskun megye* (7): Kecskeméti Városi Bíróság, Bajai Városi Bíróság, Kalocsai Városi Bíróság, Kiskőrösi Városi Bíróság, Kiskunfélegyházi Városi Bíróság, Kiskunhalasi Városi Bíróság, Kun-szentmiklósi Városi Bíróság. *Békés megye* (7): Gyulai Városi Bíróság, Battonyai Városi Bíróság, Békési Városi Bíróság, Békéscsabai Városi Bíróság, Orosházi Városi Bíróság, Szarvasi Városi Bíróság, Szeghalmi Városi Bíróság. *Borsod-Abaúj-Zemplén megye* (9): Miskolci Városi Bíróság, Encsi Városi Bíróság, Kazincbarcikai Városi Bíróság, Mezőkövesdi Városi Bíróság, Ózdi Városi Bíróság, Sátoraljaújhelyi Városi Bíróság, Szerencsi Városi Bíróság, Szik-szói Városi Bíróság, Tiszaújvárosi Városi Bíróság. *Csongrád megye* (5): Szegedi Városi Bíróság, Csongrádi Városi Bíróság, Hódmezővásárhelyi Városi Bíróság, Makói Városi Bíróság, Szentesi Városi Bíróság. *Fejér megye* (4): Székesfehérvári Városi Bíróság, Bicskei Városi Bíróság, Dunaujvárosi Városi Bíróság, Sárbogárdi Városi Bíróság. *Győr-Moson-Sopron megye* (3): Győri Városi Bíróság, Mosonmagyaróvári Városi Bíróság, Soproni Városi Bíróság. *Hajdú-Bihar megye* (5): Debreceni Városi Bíróság, Berettyóújfalui Városi Bíróság, Hajdúböszörményi Városi Bíróság, Hajdúszoboszlói Városi Bíróság, Püspökladányi Városi Bíróság. *Heves megye* (5): Egri Városi Bíróság, Füzes-abonyi Városi Bíróság, Gyöngyösi Városi Bíróság, Hatvani Városi Bíróság, Hevesi Városi Bíróság. *Jász-Nagykun-Szolnok megye* (6): Szolnoki Városi Bíróság, Jászberényi Városi Bíróság, Karcagi Városi Bíróság, Kunszentmártoni Városi Bíróság, Mezőtúri Városi Bíróság, Tiszafüredi Városi Bíróság. *Komárom-Esztergom megye* (4): Tatabányai Városi Bíróság, Esztergomi Városi Bíróság, Komáromi Városi Bíróság, Tatai Városi Bíróság. *Nógrád megye* (3): Balassagyarmati Városi Bíróság, Pásztói Városi Bíróság, Salgótarjáni Városi Bíróság. *Pest megye* (12): Budakörnyéki Bíróság, Ceglédi Városi Bíróság, Dabasi Városi Bíróság, Dunakeszi Városi Bíróság, Gödöllői Városi Bíróság, Monori Városi Bíróság, Nagykátai Városi Bíróság, Nagykőrösi Városi Bíróság, Ráckevei Városi Bíróság, Szentendrei Városi Bíróság, Váci Városi Bíróság, Budaörsi Városi Bíróság. *Somogy megye* (6): Kaposvári Városi Bíróság, Barcsi Városi Bíróság, Fonyódi Városi Bíróság, Marcali Városi Bíróság, Nagyatádi Városi Bíróság, Siófoki Városi Bíróság. *Szabolcs-Szatmár-Bereg megye* (6): Nyíregyházi Városi Bíróság, Fehérgyarmati Városi Bíróság, Kisvárdai Városi Bíróság, Mátészalkai Városi Bíróság, Nyírbátori Városi Bíróság, Vásárosnaményi Városi Bíróság. *Tolna megye* (5): •

hívják azokat, holott az illetékességi területük jóval nagyobb, mint a névadó székhelyváros területe.

A helyi bíróságok mellett jelenleg húsz munkaügyi bíróság működik hazánkban, amelyek elnevezései – kiegészülve a különös jogterületre való utalással – a törvénykezési székhelyükhöz igazodnak, míg az illetékességi területük kiterjed az egész megyére illetve Budapestre.^[7]

1.3. Mielőtt a hatályos helyi és munkaügyi bírósági elnevezéseket tüzetesebben megvizsgálnánk, tekintsünk vissza az 1867-es kiegyezésig, és innen kövessük nyomon, miként változtak, módosultak a bírósági megnevezések.

Az 1871. évi XXXI. törvénycikk rendelkezései szerint az új igazságszolgáltatási rendszer alapegységei a *járásbíróságok* voltak, számukat az 1871. évi XXXII. törvénycikk háromszázhatvanban állapította meg,^[8] amit az 1873. évi XXVII. törvénycikk még tizennégygel megegyezett. Ezen felül az 1885. évi III. törvénycikk még tíz újabb járásbíróságot létesített, amit az 1912. évi LIV. törvénycikk még eggyel megtoldott. Az újabb változást az 1913. évi XXV. törvénycikk hozta, amely rögzítette, hogy „Budapesten központi királyi járásbíróság állíttatik fel, amelynek területe Budapest IV-X. kerületeire terjed ki. A budapesti központi királyi járásbíróság működésének megkezdésével a budapesti IV., V., VI., VII. és VIII-X. kerületi királyi járásbíróságok megszűnnek és hatáskörük és illetékességük a budapesti központi királyi járásbíróságra száll át.” Az I-III. kerületi járásbíróság ezek után is megőrizte az önállóságát. Szervezeti különállással rendelkező munkaügyi bíróságok ekkor nem léteztek, a munkaügyekkel kapcsolatos viták elbírálását is a járásbíróságok végezték, Budapest területén ezt egyedül a központi járásbíróság gyakorolta.^[9] Mivel ezek a budapesti törvénykezési szervek csak polgári ügyekben voltak jogosultak eljárni, a büntető ügyek elbírálása a budapesti büntető járásbírósághoz tartozott.^[10]

• Szekszárdi Városi Bíróság, Bonyhádi Városi Bíróság, Dombóvári Városi Bíróság, Paksi Városi Bíróság, Tamási Városi Bíróság. *Vas megye* (4): Szombathelyi Városi Bíróság, Körmendi Városi Bíróság, Kőszegi Városi Bíróság, Sárvári Városi Bíróság. *Veszprém megye* (5): Veszprémi Városi Bíróság, Ajkai Városi Bíróság, Pápai Városi Bíróság, Tapolcai Városi Bíróság, Zirci Városi Bíróság. *Zala megye* (4): Zalaegerszegi Városi Bíróság, Keszthelyi Városi Bíróság, Lenti Városi Bíróság, Nagykanizsai Városi Bíróság

[7] Fővárosi Munkaügyi Bíróság, Pécsi Munkaügyi Bíróság, Kecskeméti Munkaügyi Bíróság, Gyulai Munkaügyi Bíróság, Miskolci Munkaügyi Bíróság, Szegedi Munkaügyi Bíróság, Székesfehérvári Munkaügyi Bíróság, Győri Munkaügyi Bíróság, Debreceni Munkaügyi Bíróság, Egeri Munkaügyi Bíróság, Szolnoki Munkaügyi Bíróság, Tatabányai Munkaügyi Bíróság, Salgótarjáni Munkaügyi Bíróság, Pest Megyei Munkaügyi Bíróság, Kaposvári Munkaügyi Bíróság, Nyíregyházi Munkaügyi Bíróság, Szekszárdi Munkaügyi Bíróság, Szombathelyi Munkaügyi Bíróság, Veszprémi Munkaügyi Bíróság, Zalaegerszegi Munkaügyi Bíróság. Meg kell jegyeznünk, hogy a többivel ellentétben a Gyulai Munkaügyi Bíróság nem a megyeszékhelyen található.

[8] A járásbíróságok székhelyét és illetékességi területét lásd *Képviselőházi Irományok* (KI), 1872. 8. köt. 311-523. p.

[9] Bóka, 2010, 85.

[10] Bónis, 1966, 97-98.

A bírósági székhelyekhez igazodó járásbíróságok – amelyek száma a második világháború előtti esztendőkhöz mintegy százötven volt^[11] – elnevezését az 1949-ben megalkotott alap-törvény nem változtatta meg, módosítást az 1949. évi 9. törvényerejű rendelet hozott, miszerint a budapesti központi járásbíróság a pesti járásbíróság, míg a budapesti I-III. kerületi járásbíróság a budai járásbíróság elnevezés alatt folytatta a működését.^[12] Ezt követően az 1949. évi XXVI. törvény Budapest területét kibővítette, új kerületek jöttek létre.^[13] A huszonnégy kerület elnevezését a 4349/1949. (XII. 20.) MT rendelet^[14] állapította meg, azonban a 106.000/1949. (XII. 30.) IM rendelet a tizenhét újonnan csatlakozó település bíróságai esetén továbbra is fenntartotta a korábbi illetékességi területüket és elnevezésüket.

Ezen az 1950. évi 7. tvr. felhatalmazása – az államigazgatás területi átszervezéséhez kapcsolódó igazságszolgáltatási újjászervezés – alapján a 177.000/1950. (XII. 10.) IM rendelet változtatott, mivel az újpestiből budapesti IV. és XV. kerületi, a kispesztiből budapesti XVIII-XIX. kerületi, a pesterzsébetiből budapesti XX-XXI. kerületi, és a budafokiból budapesti XXII. kerületi járásbíróság lett. A jogszabály a budai és pesti járásbíróságot, illetve a budapesti büntető járásbíróságot egyesítette, a fórum a budapesti központi járásbíróság nevet kapta, az illetékességi területe pedig az I-III., V-XIV., XVI. és XVII. kerületekre terjedt ki. A Budapesten kívüli járásbíróságok elnevezése a székhelyükhöz igazodott, és néhány kivételtől eltekintve ez megegyezett az illetékességi területükhöz tartozó járás és/vagy város nevével.^[15] Három év múlva újra módosultak a budapesti bírósági elnevezések, mivel a 48/1953. (X. 6.) MT rendelet minden egyes kerületben önálló járásbíróságot létesített, és a megnevezésük is a kerületek számához igazodott.

A népköztársasági bírói szervezetről szóló jogszabály, az 1954. évi II. törvény (amely eredetileg törvényerejű rendeletként látott volna napvilágot^[16]) is fenntartotta a járásbírósági elnevezést, de lehetővé tette – „a járási tanács hatásköre alól kivett városokban járásbírósági hatáskörrel” – városi bíróságok működését.^[17] A városi bíróságok elnevezést azért alkalmazták, hogy megkülönböztessék

[11] Pomogyi, 2008, 496.

[12] A 88.000/1949. (XI. 1.) IM rendelet a járásbírósági elnevezéseknek a pecsételen való elhelyezését is szabályozta.

[13] „Az országgyűlés Budafok, Csepel, Kispeszt, Pestszenterzsébet, Pestszentlőrinc, Rákospalota és Újpest megyei városokat, Albertfalva, Békásmegyér, Budatétény, Cinkota, Mátyásföld, Nagytétény, Pesthidegkút, Pestszentimre, Pestújhely, Rákoscsaba, Rákoshegy, Rákoskeresztúr, Rákosliget, Rákosszentmihály, Sashalom és Soroksár nagyközségeket Budapest fővárossal egyesíti.”

[14] I. kerület, II. kerület, III. kerület (Óbuda), IV. kerület (Újpest), V. kerület, VI. kerület (Terézváros), VII. kerület (Erzsébetváros), VIII. kerület (Józsefváros), IX. kerület (Ferencváros), X. kerület (Kőbánya), XI. kerület, XII. kerület, XIII. kerület, XIV. kerület (Zugló), XV. kerület (Rákospalota), XVI. kerület, XVII. kerület, XVIII. kerület (Lőrinc), XIX. kerület (Kispeszt), XX. kerület (Pesterzsébet), XXI. kerület (Csepel), XXII. kerület.

[15] Pl. a csornai járásbíróság illetékességi területe a csornai járásra, míg a győri járásbíróságé a győri járásra és Győr városára terjedt ki.

[16] 1953. november 13-i minisztertanácsi jegyzőkönyv. *Magyar Országos Levéltár* (MOL), XIX-A-83-a 514/6.

[17] Pl. Sztálinváros: 59/1953. (XII. 20.) MT rendelet; Miskolc: 15/1954 (III. 6.) MT rendelet; •

ezeket az ítélkező fórumokat az ugyanolyan székhelyű járásbíró-ságoktól. Bizonyos városi bíróságok önállósága tiszavirág életű volt, később újra összevonták őket a járás-bíróságokkal.^[18] A jogforrás rögzítette, hogy Budapesten járásbíró-sági hatáskörrel városi kerületi bíróságok ítélkeznek. Ezek számát a 12/1957. (X. 13.) IM rendelet újra módosította, összevonta a korábban önálló törvénykező szerveket I. és III. kerületi bíróság; II., XI. és XII. kerületi bíróság; IV. és XV. kerületi bíróság; XVIII. és XIX. kerületi bíróság; illetve az V-X., XIII-XIV. és a XVI. kerületi bíróságokat pedig pesti központi kerületi bíróság elnevezéssel. Továbbra is önálló bíróságként működtek a XVII., XX., XXI. és XXII. kerületi bíróságok. Nyolc év múlva a 11/1965 (XII. 22.) IM rendelet a XXI. és XXII. kerületi bíróságokat is egyesítette.

A bíróságokról szóló új szervezeti jogszabály, az 1972. évi IV. törvény megtartotta a ko-rábbi elnevezéseket, viszont új szervezeti egységet hozott létre: azönállómunkaügyi bíróságokat, amelyek a megyékben és Budapesten ítélkeztek. Rögzítette, hogy általában a bíróság székhelye határozza meg az elnevezését.^[19] A törvény szerint a bíróságok felállítása, összevonása, meg-szüntetése és az illetékességi területük megállapítása a Népköztársaság Elnöki Tanácsának (NET) a hatáskörébe tartozott. Így került sor a 18/1981. (XII. 5.) NET határozat alapján a budai központi kerületi bíróság felállítására, amely a budapesti I. és III. kerületi, a II., XI. és XII. kerületi, illetve a XXII. kerületi bíróságok összevonásával jött létre. A döntés alapján a XXI. kerületi bíróság újra önálló lett.

Az alkotmánymódosító 1983. évi II. törvény megszüntette a járásokat, és ezért a törvény-hozó a járásbíró-ságok elnevezését helyi bíróságokra módosította. A bírósági szervezeti törvénybe a változást az 1983. évi 25. tvr. iktatta be, míg a 21/1983. (XII. 28.) NET határozat újra módosította a budapesti kerületi bíróságok szervezetét. Megszüntette a XVII. kerületi és a XX. kerületi bíróságok önállóságát, mivel az előbbit a pesti központi kerületi bírósággal, míg az utóbbit a XXI. kerületi bírósággal vonta össze. A jogforrás kimondta, hogy a helyi bíróságok elnevezése – a városok esetén az erre való utalással – a bíróság székhely-éhez igazodjon. A megkülönböztetésre azért volt szükség, mert voltak olyan bíróságok, amelyek nem városban működtek.^[20]

A rendszerváltozás során az alkotmánymódosító 1989. évi XXXI. törvény megszüntette a NET-et, így a bíróságok létesítése, összevonása kizárólagos országgyűlési hatáskörbe került. A bíróságok szervezetéről szóló jogszabályban a változást az 1989. évi XLII. törvény hajtotta végre, majd az 1990. évi LXXX.

* Debrecen, Pécs és Szeged: 76/1954. (XII. 11.) MT rendelet; Tatabánya: 6/1955. (II. 6.) MT rendelet; Nagykőrös: 59/1958. (XI. 17.) Korm. rendelet; Hajdúböszörmény: 23/1961. (VI. 18.) Korm. rendelet; Hatvan: 7/1969. (X. 7.) IM rendelet.

[18] Debrecen, Miskolc, Pécs és Szeged: 12/1957. (X. 13.) IM rendelet; Dunaújváros: 3/1968. (III. 6.) IM rendelet.

[19] Pl. a 19/1981. (XII. 5.) NET határozata alapján a mezőcsáti járásbíró-ság elnevezése leninvárosi járásbíró-ságra módosult, a fórum székhelye Leninváros volt.

[20] A battonyai, szikszói, bicskei, püspökladányi, rétsági, dabasi, monori, nagykátai, budakörnyéki és ráckevei bíróságok. A jogforrás alkalmazásához – bizonyos esetekben – szükség volt a 23/1983. (XII. 28.) NET határozat szabályanyagának az ismeretére is.

törvény budapesti II. és III. kerületi bíróság elnevezéssel új fórumot létesített.^[21] Ezt követően Soroksár lakossága helyi népszavazáson érvényesen döntött arról, hogy önálló budapesti kerületben kíván élni, amit az 1994. évi XLIII. törvény lehetővé is tett, létrehozva a XXIII. kerületet. Mivel ez a településrész a XX. kerulettől szakadt el, ezért az 1994. évi LXXVII. törvény a budapesti XX. és XXI. kerületi bíróság elnevezését bővítette a XXIII. kerülettel. Majd az alaptörvényt változtató 1997. évi LIX. törvény az ítélkező szervek között nevesítette a munkaügyi bíróságokat is.

1.4. A történeti áttekintés után el kell döntenünk, hogy a helyi és a munkaügyi bíróságok elnevezéseit az illetékességi területükhöz, azaz a közigazgatási területbeosztásukhoz vagy a fórumok székhelyéhez igazítsuk. Álláspontunk szerint ez utóbbi javaslat a követendő – ami egyébként a Bs. 18. § (2) bekezdésével (miszerint a bíróságok elnevezései általában a székhelyükhöz igazodnak) és a korábbi történeti visszatekintéssel is összhangban van –, mert a székhelyek ritkábban változnak, mint az illetékességi területek és az állampolgárok számára könnyebben azonosíthatók.

Véleményünk szerint okafogyottá vált a *helyi bíróságok* hatályos elnevezéseiben a *városi* szó használata, mert a Bs. egyetlen ítélkező fórumról rendelkezik (Budakörnyéki Bíróság), amely nem viseli ezt a jelzőt, így a többi száznegy bíróságot ettől az egytől kell – amúgy feleslegesen – megkülönböztetni. Ezen kívül a városi kiegészítés a bíróság illetékességi területének a határát sugalló szó, holott ez nyilvánvalóan téves, mert minden fórumnál jóval bővebb ez a terület. Ráadásul a megyei jogú városokban működő bíróságok is „csak” városi bíróságok, míg a Berettyóújfalui Városi Bíróság, a Tiszaújvárosi és Dunaujvárosi Városi Bíróság elnevezések nem a legszerencsésebbek. Külön ki kell térnünk a Budakörnyéki Bíróságra, mivel ennek az ítélkező szervnek az elnevezése a városi szó mellett (ami meglátásunk szerint helyes) nélkülözi a székhelyre (Budapest) való utalást, és a megjelölés a fórum illetékességi területét emeli ki. Ha következetesek vagyunk, akkor ezt a bíróságot át kell neveznünk budapesti bíróságra, de – a kivétel erősíti a szabályt elv alapján – megengedhetőnek tartjuk a több évtizedes múlttra visszatekintő jelenlegi elnevezés használatát.^[22]

A budapesti *kerületi* bíróságok esetén – szintén igazodva a Bs. előírásához – jobbnak véljük a központiaknál az elnevezésekből a kerületi szó elhagyását (*Budai Központi Bíróság, Pesti Központi Bíróság*), míg a többi fórum esetén a

[21] Később több városi bíróságot is alapított a törvényhozó: dunakeszi, vásárosnaményi és kőszegi (1992. LXI. tv.), budaörsi (1993. évi VII. tv.), zirci (1993. évi LXXXIX. tv.).

[22] Kormányzati körökben felmerült a járások, mint közigazgatási egységek visszaállításának a terve. Ha erre sor kerül, akkor meglátásunk szerint nem szükséges, hogy a járás szó megjelenjen a bírósági elnevezésekben. Ugyanakkor hangsúlyozzuk, hogy az ettől eltérő vélemény esetén az általunk alkalmazott nevekbe ez a szó minden további változtatás nélkül beilleszthető (pl. komlói járásbíróság), viszont ekkor a helyi bíróság, mint összefoglaló megnevezés is járásbíróságra cserélhető. Amúgy bizonyos bírósági épületek homlokzatán – Siklós, Orosháza, Szikszó, Szentés, Püspökladány, Vác, Sárvár és Tapolca – még ma is megtalálható a járásbíróság felirat. Lásd Dercsenyi, 1993, 90, 108, 113, 124, 142, 180, 210, 215. p.

székhelyről való elnevezést tartjuk célravezetőbbnek. Így a II. és III. kerületi bíróság helyett *Óbudai Bíróság* (Budapest), a IV. és XV. kerületi bíróság helyett *Újpesti Bíróság* (Budapest), a XVIII. és XIX. kerületi bíróság helyett *Kispesti Bíróság* (Budapest), a XX., XXI. és XXIII. kerületi bíróság helyett *Csepeli Bíróság* (Budapest) elnevezéseket javasoljuk, vagyis vissza kell állítani a Rákosi-időszak – a 177.000/1950. (XII. 10.) IM rendelet megalkotása – előtt kialakult és elfogadott megnevezéseket. Ezek a megjelölések a mai köz- és bírósági nyelvben^[23] egyaránt élnek és meghonosodtak, illetve köztudomású, hogy a bemutatott területrészek Budapesten találhatóak.

A *munkaügyi* bíróságok elnevezései álláspontunk szerint megfelelőek, azok főleg az ítéel-kezdő fórum székhelyéhez igazodnak, a speciális jogterületre való utalással. A fővárosi munkaügyi bíróság elnevezését azonban aggályosnak tartjuk, mivel az felesleges megkülönböztetést – fő-város-vidék ellentétpárt – alkalmaz, ezzel mintegy a központi bíróságot kiemelve, azt a többi azonos szintű törvénykezdő szerv elé-fölé sorolva. Épp ezért a javaslatunk a Budapesti Munkaügyi Bíróság elnevezés használata (ehhez hasonlóra van már példa: Budapesti Ügyvédi Kamara). Itt felmerül egy újabb probléma, hiszen van még egy másik budapesti székhellyel rendelkezdő fórum, (Pest Megyei Munkaügyi Bíróság) is. Mivel itt a székhelyre való utalással alkalmazott elnevezés zavart okozna, ezért véleményünk szerint vissza kell térni a korábban – a törvénysekedeknél al-kalmazott – pestvidéki elnevezéshez, azzal a módosítással, hogy a vidéki utótag helyett (a ko-rábban kifejtettek miatt) a környéki szót használ-nánk, azaz – összhangban a Budakörnyéki Bírósággal – a Pestkörnyéki Munkaügyi Bíróság elnevezést ajánljuk.

2. KÖZÉPSŐ SZINT

Az alaptörvény lehetővé teszi a jogkeresők számára, hogy a megyei szinten elhelyezkedő bíróságokat is igénybe vegyék. A jelenlegi hatályos szabályozás ez alatt a fővárosi és a tizenkilenc megyei bíróságot érti.^[24]

2.1. Hazánkban a megyei szintű igazságszolgáltatás igen messzire nyúlik vissza, az I. István által alapított királyi vármegyék időszakára, amit később felváltottak

[23] A javasolt új elnevezések létjogosultságát a bíróságok jelenlegi elektronikus levélcímeik is visszatükrözik: birosag@obuda.birosag.hu, birosag@ujpest.birosag.hu, birosag@kispest.birosag.hu, birosag@csepel.birosag.hu.

[24] Fővárosi Bíróság (Budapest), Baranya Megyei Bíróság (Pécs), Bács-Kiskun Megyei Bíróság (Kecskemét), Békés Megyei Bíróság (Gyula), Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Bíróság (Miskolc), Csongrád Megyei Bíróság (Szeged), Fejér Megyei Bíróság (Székesfehérvár), Győr-Moson-Sopron Megyei Bíróság (Győr), Hajdú-Bihar Megyei Bíróság (Debrecen), Heves Megyei Bíróság (Eger), Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Bíróság (Szolnok), Komárom-Esztergom Megyei Bíróság (Tatabánya), Nógrád Megyei Bíróság (Balassagyarmat), Pest Megyei Bíróság (Budapest), Somogy Megyei Bíróság (Kaposvár), Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Bíróság (Nyíregyháza), Tolna Megyei Bíróság (Szekszárd), Vas Megyei Bíróság (Szombathely), Veszprém Megyei Bíróság (Veszprém), Zala Megyei Bíróság (Zalaeger-szeg).

a nemesi vármegyék, ahol a bíraskodás a törvényszékeken (*sedes judiciaria* = *sedria*) folyt.^[25] A törvényszék, mint összetett szavunk – amelynek létrejöttében szerepet játszhatott a törvénytevő^[26] szék kifejezés – utótagja a szék szó, ami a vizsgálódási körünkben kezdetben a ’bíró ülőhelyét’- ami „rendszerint díszes szék, trón, amelyben valamely magasabb hivatali tisztség gyakorlásakor” ültek –, majd később a bírói, ítélkező testületet, annak a tanácskozását illetve a hivatali épületet jelentette.^[27]

2.2. A dualista korszakban az ítélkező fórum megtartotta az elnevezését, az elsőfokú igazság-szolgáltatás az 1871. évi XXXI. törvénycikk alapján – a járás-bíróságok mellett – a törvényszékek feladata volt, amelyek számát az 1871. évi XXXII. törvénycikk százketten állapította meg.^[28] A minden megyei székhelyen és néhány kisebb városban is létesített szervek száma két év múlva, az 1873. évi XXVII. törvénycikk rendelkezései alapján hárommal emelkedett, mígnem ez az összlétszám nem volt tartható, és így az 1875. évi XXXVI. törvénycikk szerint a számuk hatvannegyre volt leszállítható.^[29] Az 1885. évi III. törvénycikk újabb változást hozott, mivel a kar-cagi és a jászberényi ítélkező fórumokat megszüntette, és helyettük Szolnokon új törvényszéket létesített. Tíz év múltán, az 1895. évi XLIV. törvénycikk Budapesten önálló büntető törvényszéket hozott létre, amely büntető- és sajtóügyekben járt el, a polgári ügyek fóruma továbbra is a budapesti törvényszék maradt. A második világháború előtti időkre a törvényszékek száma huszonnegyre csökkent.^[30]

Az ítélkező fórum névváltoztatása 1949. augusztus 20-án történt meg, a népköztársasági alkotmányt becikkelyező jogszabály, az 1949. évi XX. törvény már megyei bíróságokról szólt. Az októberben kihirdetett 1949. évi 9. tvr. még átmeneti intézkedésként megengedte, hogy a budapesti törvényszék, a budapesti büntetőtörvényszék és a pestvidéki törvényszék megyei bíróságokként a korábbi elnevezéseikkel működjenek.^[31] Az 1950. évi 7. tvr. felhatalmazása alapján sor került több megyei bíróság megszüntetésére és felállítására,^[32] míg

[25] Bővebben lásd Bónis – Degré – Varga, 1996, 17–19, 100–103.. A 16. században már magyarul is használták: „kwide be az zekbe, az zekben be nem jut” (Kovács, 1964, 150.)

[26] Az igazságszolgáltatással kapcsolatos, ehhez tartozó. Lásd Magyar Tudományos Akadémia Nyelvtudományi Intézete (szerk.): *A magyar nyelv értelmző szótára*. 6. köt. Budapest, 1966, Akadémiai Kiadó, 795. p.

[27] Benkő, 1976, 975.; MTA, 1962, 135–136, 794.; Zaicz, 2006, 778, 863. p. A szék szó további igazságszolgáltatási előfordulásai: ítélőszék, semmítőszék, esküdtszék, szentszék, királyszerék, úriszerék, hadiszék, produkcionális és kincs-tári szék, katonai és váltófeltörvényszék, tárnoki és személynöki szék; szász és székely szék (al, fiú- és derékszerék) illetve főkormányserék.

[28] A törvényszékek székhelyét és illetékességi területét lásd KI, 1872. 8. köt. 311–523. p.

[29] Stipta, 19982, 130.

[30] Pomogyi, 2008, 588.

[31] A 88.000/1949. (XI. 1.) IM rendelet a megyei bírósági (törvényszéki) elnevezéseknek a pecsétükön való elhelyezését is meghatározta.

[32] A jogalkotó megszüntette a Sátoraljaújhegyi: 22.500/1950. (IV. 1.) IM rendelet, a Kalocsai: 22.600/1950. (IV. 1.) IM rendelet, a Nagykanizsai: 38.200/1950. (VI. 7.) IM rendelet, és a Soproni Megyei Bíróságokat: 38.300/1950. (VI. 7.) IM rendelet, majd a Kecskeméti Megyei Bíróság bajai

a 177.000/1950. (XII. 10.) IM rendelet egyesítette a budapesti törvényszéket és a budapesti büntető törvényszéket, az új fórum elnevezése Budapesti Megyei Bíróság lett. Szintén ez a jogszabály nevezte át a Pestvidéki Törvényszéket Pest Megyei Bírósággá, illetve mellékletében felsorolta a megyei bíróságokat, amelyek elnevezése a székhelyre való utalással történt (pl. Budapesti-, Győri-, Székesfehérvári Megyei Bíróság).

A népköztársasági bíróságok szervezetéről szóló 1954. évi II. törvénnyel egy kisebb módosítás történt, miszerint a Budapesten törvénykező fórum ezután Budapesti Fővárosi Bíróságként járt el.^[33] Az ezt felváltó új szervezeti jogszabály, az 1972. évi IV. törvény a Budapesten ítélkező szervet – a székhelyre utalás nélkül – Fővárosi Bíróságnak nevezte. Az alaptörvényt módosító, 1983. évi II. törvény a megyei szinten eljáró bíróságok között külön nevesítette a Fővárosi Bíróságot, majd a 21/1983. (XII. 28.) NET határozat elrendelte, hogy a bíróságok elnevezései – a Fővárosi Bíróság kivételével – a megye nevéhez igazodjanak.

2.3. A múlt megismerése után itt is ugyanazzal a kérdéssel szembesülünk, mint korábban, vagyis hogy a bíróságok székhelye vagy az illetékességi területük legyen a döntő az elnevezésükben. Álláspontunk szerint a székhely – ami összecseng a hatályos Bsz. szabályozásával és a történeti áttekintés eredményével –, mivel a mostani megyei bírósági elnevezésekből nem – vagy csak nehezen – derül ki, hogy a jogkereső polgárok hova forduljanak, melyik településen található a bíróság, holott ez az ország- és megyehatárokat átlépő jogvitáknál rendkívül fontos.^[34] Ez főleg akkor zavaró, amikor a megyei elnevezésű törvénykező szerv illetékességi területe több megyére terjed ki, amint ez a katonai tanácsoknál jellemző.^[35]

Javaslatunk szerint vissza kell térnünk a törvényszék elnevezés használatához – természetesen a székhelyre való utalással együtt (pl. veszprémi

* kirendeltségét: 89/1952. (IX. 27.) MT rendelet; míg felállította az Esztergomi Megyei Bíróságot: 177.900/1950. (XII. 30.) IM rendelet és 2000/1951. (I. 28.) IM rendelet.

[33] A javaslat fővárosi bíróságot ajánlott, de a *Magyar Dolgozók Pártja* (MDP) *Politikai Bizottsága* (PB) az 1953. december 30-i ülésén azt budapesti-fővárosi bíróságra módosította. MOL, M-KS 276. f. 53. cs. 154. ó. e. 6, 94–95, 100. p.

[34] Tudható, hogy főleg a megyeszékhelyen működnek ezek az ítélkező fórumok, de meglátásunk szerint nem minden honfitársunk tudná felsorolni ezeket a városokat, még úgy sem, hogy ha ismernék a megye pontos elnevezését. Pl. Szabolcs-Szatmár-Bereg megyének Nyíregyháza a megyeszékhelye. Ráadásul Békés megye bírósági székhelye Gyulán, és nem a megyeszékhelyen, Békéscsabán található, és ugyanez igaz Nógrád megyére is, ahol a bírósági székhely Balassagyarmaton van, míg a megyeszékhely Salgótarján. A bírósági székhelyhez kapcsolódó probléma még, hogy hazánkban léteznek olyan bíróságok, amelyeknek a székhelye az illetékességi területükön kívül található (pl. Pest Megyei Bíróság, Pest Megyei Munkaügyi Bíróság, Budai Központi Kerületi Bíróság, Budakörményi Bíróság). Bővebben lásd Juhász, 1997, 353–354.

[35] A *Fővárosi Bíróság* katonai tanácsához Budapest, illetve Fejér, Heves, Jász-Nagykun-Szolnok, Komárom-Esztergom, Nógrád és Pest megyék; a *Csongrád Megyei Bírósághoz* Bács-Kiskun, Békés és Csongrád megyék; a *Győr-Moson-Sopron Megyei Bírósághoz* Győr-Moson-Sopron, Vas és Veszprém megyék; a *Hajdú-Bihar Megyei Bírósághoz* Borsod-Abaúj-Zemplén, Hajdú-Bihar és Szabolcs-Szatmár-Bereg megyék; a *Somogy Megyei Bírósághoz* Baranya, Somogy, Tolna és Zala megyék tartoznak.

törvényszék) –, ami egy szóban, plasztikusan kifejezi a megyei szintű igazságszolgáltató fórum tevékenységet, azt a helyet, ahol a „törvényt ülik”. Ezzel az is megvalósítható, hogy a törvényszék székhelyéhez közel eső, de köz-igazgatásilag más megyéhez tartozó településekre is kiterjedjen – függetlenül a megyehatártól – a fórum illetékességi területe.^[36] A kifejezés nem új, mivel azt a köz- és a jogi nyelvünk mind a mai napig használja.^[37] Újra fölbukkanó probléma a fővárosi és a pest megyei bíróság megkülönböztetése, mivel a székhelyük Budapesten található. Meglátásunk szerint a munkaügyi bíróság-goknál megindokolt elnevezést kell itt is következetesen alkalmazni, azaz budapesti – ahogy erre korábban történeti példát is láttunk – és pestkörnyéki törvényszéknek kell hívni ezeket a fórumokat.^[38]

3. FELSŐ SZINT

A hatályos szabályozás szerinti igazságszolgáltatási szervezet harmadik szintjén az ítélőtáblák, mint felsőbbbíróságok állnak, amelyek a több mint fél évszázados nélkülözésük után újra ítélkező tevékenységet folytatnak.^[39]

3.1. Az ítélőtábla, mint összetett szó, felsőbb fokú bírói szervet jelöl, az előtagja az ítél szavunkból fejlődött ki, aminek a kialakulása a bírói palca használatával

[36] Így megoldható lenne, hogy a Nagykőrösön élő állampolgároknak ne Budapestre (89 km), hanem Kecskemétre (16 km) kelljen utazniuk. Ez a javaslat, vagyis hogy a bíróságok illetékességi területeinek nem kell a közigazgatási területáthárokhöz igazodniuk – ami a munkaügyi bíróságokra és az ítélőtáblákra is vonatkozik – nem új, a szakirodalomban már többször felmerült és a Bs. 18. § (1) bekezdése is lehetővé teszi. Lásd Kulcsár, 1990., 5.; Kengyel, 1990, 112.; Juhász, 2007, 110.; Kecskés, 2007, 35–39.; 155/2010. (VI. 21.) OIT határozat, 6, 23–25.

[37] Nemzetközi igazságszolgáltató fórumok a Nemzetközi Katonai Törvényszék („nürnbergi törvényszék”), a Távól-Keleti Nemzetközi Katonai Törvényszék („tokiói törvényszék”), a hágai Nemzetközi Bíróság („hágai törvényszék”), a volt jugoszláviai háborús bűnöket vizsgáló nemzetközi büntető törvényszék (ICTY), a ruandai népirtást vizsgáló nemzetközi büntető törvényszék (ICTR) és a legfelsőbb iraki büntető törvényszék; míg az *Európai Bíróságon* is működik – közszolgálati – törvényszék. Továbbá törvényszékek ítélkeznek – a fordítástól függően – többek között *Romániában* (Romániai Magyar Jogtudományi Közlöny, 2003. 2. sz. 27, 43. p.), *Finnországban* (Trócsányi - Badó, 2005, 369.), *Hollandiában* (Ibid. 476. p.), *Írországban* (Ibid. 511. p.), *Lengyelországban* (Ibid. 549. p.), *Luxemburgban* (Ibid. 628–630. p.), *Spanyolországban* (Ibid. 943–944. p.), *Németországban* (Kecskés, 2007, 71–73.), *Franciaországban*, *Skóciában*, *Svájcban* (8002/1995. IM tájékoztató), *Moldáviában* (8001/1998. IM tájékoztató) és *Izraelben* (8001/2004. IM tájékoztató).

[38] A sajtóhírekben (Kulcsár, 2010, 1, 3. p.) felmerült, hogy a Legfelsőbb Bíróság (LB) elnöke (Baka András) és a Fővárosi Bíróság (FB) elnöke (Gatter László) között véleménykülönbség van a fővárosi bíróság önállósága tekintetében [Lásd 155/2010. (VI. 21.) OIT határozat 6, 24–25. p.]. Az LB szövegje megerősítette, hogy valóban felmerült az FB két törvényszékre (!) bontása [Bírósági vezetők: nincsenek belvizsályok, csak eltérő vélemények. *Magyar Távirati Iroda* (MTI), 2010. szept. 12. A teljes cikket lásd a <http://www.mti.hu/cikk/499850> címen.]. Ha a közeljövőben ténylegesen megtörténik az FB önállóságának a megszüntetése, akkor a létrejövő új törvénykező szervek viselhetnék – hasonlóan a központi helyi bíróságokhoz és összhangban a történeti neveikkel – a budai és a pesti törvényszék elnevezéseket. Az ezzel azonos álláspontra lásd Juhász, 2007, 112.

[39] Fővárosi Ítélőtábla, Debreceni Ítélőtábla, Győri Ítélőtábla, Pécsi Ítélőtábla, Szegedi Ítélőtábla.

hozható összefüggésbe, így az eredeti jelentése 'pálcával megüt, ütlegel' lehetett, míg a tábla utótag latin jövevényszó, amely esetünkben 'törvénytábla' (amire valamikor a törvényeket vésték), esetleg 'asztal' jelentéssel bír.^[40]

3.2. Az 1867-es kiegyezést követően a felállításáról a polgári törvénykezési rendtartást becikkelyező jogszabály, az 1868. évi LIV. törvénycikk rendelkezett, amely a Kúria – mint legfőbb bírói fórum – korábbi hármas egységét (királyi tábla, hétszemélyes tábla és váltófeltörvényszék) megbontotta, a királyi tábla helyett pesti és marosvásárhelyi székhellyel ítélőtáblákat hozott létre.^[41] Az ügyforgalom növekedése miatt szükség volt új táblák létesítésére, így az 1890. évi XXV. törvénycikk alapján tizenegyre bővült a számuk.^[42] A második világháború befejezése utáni években az ország korábbi, a trianoni területvesztésének a következményeként már csak öt (budapesti, debreceni, győri, pécsi és szegedi) működött. Az elnevezésükön a népköztársasági alkotmány változtatott, ezért 1949. augusztus 20-tól felsőbbíróságoknak hívták, mígnem az alkotmányt módosító 1950. évi IV. törvény meg nem szüntette azokat.

Az ítélőtáblák visszaállítását az alaptörvényt változtató 1997. évi LIX. törvény rendelte el, így a később becikkelyezett Bs. már a négyszintű igazságszolgáltatási szervezetet tükrözte vissza.^[43] Első körben az 1997. évi LXIX. törvény fővárosi, pécsi és szegedi ítélőtáblákat állított fel, amelyek az ítélkezést 1999. január 1-jétől kezdték volna meg. Erre azonban nem került sor, mivel ezt a jogalkotó az 1998. évi LXXI. törvénnyel – a korábbi jogszabályt hatályon kívül helyezve – elhalasztotta,^[44] és helyettük az 1999. évi CX. törvény alapján 2003. január 1-jétől budapesti székhelyű – az egész országra kiterjedő illetékességgel – országos

[40] Zaicz, 2006, 346, 817.; MTA: A magyar nyelv értelmező szótára, 6. köt. 795. p. Balogh Elemér megjegyzi: „a tabula asztalt is jelentett, így a társas bíraskodás kialakulásakor, amikor már nem egy személy döntött egy-egy per kimeneteléről, a bírák egy asztal mellett ülve tárgyaltak. Ez egyben a bírói hatalom kifejezése is volt, ugyanis a bíróság elé idézettek állva kellett kivárnia a döntést, míg a per során csak azok ülhettek, akik a bíróság, vagyis a hatalom képviselői voltak.” Lásd <http://www.szitb.hu/hun/index.html>. A tábla szó további igazságszolgáltatási előfordulásai: királyi/báni/fejedelmi tábla, hétszemélyes tábla, kerületi tábla.

[41] Máthé, 1982, 30–31.

[42] Budapesti, debreceni, győri, kassai, kolozsvári, marosvásárhelyi, nagyvárad, pécsi, pozsonyi, szegedi és temesvári ítélőtáblák. Többek között a budapesti ítélőtábla elhelyezésének a megoldására az 1893. évi XIII. tc. felhatalmazta az igazságügyi minisztert, hogy „Budapesten az V-ik kerületben fekvő, a Nádor-, Alkotmány-, Honvéd- és Szalay-utcák által határolt 1810 négyszögöl telken igazságügyi palotát emelhessen, s az e célból szükséges építési költségek fedezésére a telekvétellel és belső berendezéssel együtt a pénzügyminiszter kezelése alatt álló *Magyar készpénzbiztosítéki alapból* 2.183,000 forint, azaz négy millió háromszázhatvanhat ezer korona kölcsönt vehessen fel”. Ezt az összeget az 1899. évi XXVI. törvény még 272.000 forinttal megemelte. A győri ítélőtábla épületének a felállításáról lásd Biczó, 2007, 67–70.

[43] A jogszabály megalkotási körülményeiről lásd Gatter, 2004, 143–177. A reform részlegességére lásd Fürész, 2007, 181.

[44] Együttal a 80/1998. (XII. 16.) OGY határozatban a törvényhozó felkérte a Kormányt, vizsgálja meg, hogy az ítélőtáblák felállításának személyi és tárgyi feltételei milyen határidővel és milyen módon biztosíthatók.

ítélőtábla működött volna.^[45] Igazságszolgáltatást ez a fórum sem végzett, mert időközben az Alkotmánybíróság a 49/2001. (XI. 22.) AB határozatában megállapította, hogy az Országgyűlés mulasztásban megnyilvánuló alkotmányelleneséget idézett elő azzal, hogy az alaptörvényben szereplő ítélőtáblák helyett egyet akart felállítani. Így második körben a törvényhozó a 2002. évi XXII. törvénnyel újra elrendelte a fővárosi, pécsi és szegedi, illetve a debreceni és a győri ítélőtáblák felállítását, amelyek a működésüket 2003. július 1-jétől, illetve 2005. január 1-jétől kezdték meg.

3.3. Láthatjuk, hogy az ítélőtáblák, mint a legújabb igazságszolgáltató szervek elnevezése a székhelyükhöz alkalmazkodik, egyedül a fővárosi fórum megnevezése disszonáns, helyette a korábban már kifejtetteknek megfelelően a budapesti – történetileg is létező – elnevezés használatát javasoljuk.

4. IRÁNYÍTÓ SZINT

A Magyar Köztársaság igazságszolgáltatási rendszerének a csúcsszerve a Budapesten székelő Legfelsőbb Bíróság, amely a jogegység biztosítása és az ítélkezési gyakorlat irányítása mellett meghatározott, konkrét ügyekben is ítélkezik.

4. 1. A legfelső szintű ítélkezésnek hazánkban hosszú történelmi hagyománya van, az az első királyainktól kezdve szinte folyamatos.^[46] A törvénykezés székhelye – ahol kezdetben a király, később a helyettesei ítélkeztek – a Kúria volt. A latin jövevényszó jelentése (királyi, nemesi) 'udvarház', amely a középkortól egyre inkább a királyi udvarban működő – kuriális – bíróságokra vonatkozott.^[47]

4.2. A dualizmusban a fórum korábban kialakult hármas egységét (királyi és hétszemélyes tábla, váltófeltörvényszék) az 1868. évi LIV. törvénycikk megszüntette, mivel felállította az alaki, illetve anyagi jogszabálysértések elbírálására a semmítő- és ítélőszéket. A két osztály alig másfél évtizedig működött így, mert az 1881. évi LIX. törvénycikk egyesítette azokat. Újabb változást az 1949. évi XX. törvény hozott, a törvénykező szerv elnevezése a Kúriáról Legfelsőbb Bíróságra változott, így az 1949. évi 9. tvr. értelmében már ezt kellett használni.^[48]

[45] Az Alkotmánybíróság a 739/B/1999. AB határozatában foglalkozott az országos ítélőtáblával.

[46] Bővebben lásd Stipta, 1998, 26–34, 67–69.; Zinner, 1997, 32–91.; Varga, 1974.

[47] Zaicz, 2006, 461.; MTA, 1961, 506. Figyelemre méltó, hogy a francia cour és az angol court szavaknak a jelentése 'udvar(ház), bíróság' megegyezik a curia szó értelmével. A jelentéstani összefüggésen kívül etimológiai nincs közöttük – Zaicz Gábor és Szilágyi Csaba szíves közlései alapján –, mivel a court a középkorba az ófranciából került át, és a cour végső soron a latin cohors (korábban cors) 'bekerített hely, zárt udvar, a római légítő tizedrésze' szóból származik; tehát a hely a közös gyök. Bővebben lásd Dubois – Mitterand – Pauzat, 2001, 192.

[48] A 88.000/1949. (XI. 1.) IM rendelet szerint a fórum teljes neve a Magyar Népköztársaság Legfelsőbb Bírósága, a székhelye Budapest, aminek a pecsétken is így kellett megjelennie.

4.3. Álláspontunk szerint el kell vetnünk a szovjet mintát utánzó, ránk erőszakolt – ráadásul rosszul fordított, mivel a pontos a legfelső lenne^[49] – Legfelsőbb Bíróság megjelölést, és a hazai jogi tradícióknak megfelelően újra Kúriának kellene hívni a legfőbb bírói fórumot. Talán elsősre szokatlanak tűnik a kifejezés – így volt ez az ítéletábrákkal is, mégis most már mindenkinek természetes –, de nem hagyhatjuk figyelmen kívül a jogi gyökereinket, a magyar jogfejlődést, mint történeti kontinuitást. Ez a megjelölés amúgy sem példa nélküli Európában, mert ezt az elnevezést használja az Európai Unió Bírósága – a logójában és honlapcímében – és az Apostoli Szentszék Római Kúriája is, ahol bíraskodás is folyik.

5. ÁLLÁSPONTOK

Mielőtt megvonnánk tanulmányunk konklúzióját, érdemes megvizsgálnunk az 1949. évi XX. törvény keletkezésének a körülményeit, mivel a több évszázados hazai igazságszolgáltatási in-tézményfejlődésben ez jelentette a cezúrát, mert a jogszabály szakított a korábban kialakult szer-vezeti struktúrával, elnevezésekkel.

5.1. Az alkotmány elkészítése az MDP győzelmét hozó 1949. május 15-i országgyűlési választás után került előtérbe, ahogy azt *Rákosi Máttyás* miniszterelnök-helyettes a minisztertanácsi ülésen hangsúlyozta: „Most nyugodtan foghatunk azokhoz a munkákhoz, amelyet programunkba fel-vettünk: az öt éves terv, a

[49] A nyelvünkben a legfelsőbb, mint szabálytalan forma gyökerezett meg (valószínűleg ennél az intézménynél ez innen eredeztethető), a nyelvészek ma ezt a kifejezést nyelvtanilag helyesnek tartják (lásd <http://www.e-nyelv.hu/2010-09-07/legfelsobb-birosag>). A népköztársasági alkotmány megszö-vegezésénél közreműködő kodifikátor, Szabó Imre szerint a Legfelsőbb Bíróság változat a mintául szolgáló, a sztálini időkből származó, 1936-os szovjet alkotmányt tartalmazó brosúra rossz magyar fordítása miatt keletkezett, mivel Rákosi Máttyás és Farkas Mihály mindenben a szovjet mintát akarták követni. Lásd Jakab, 20092, 52. Ezt az állítást alátámasztja, hogy az MDP Titkársága 1949. február 16-án az új alkotmány előkészítéséhez szükséges alkotmányok összegyűjtésével egy bizottságot bí-zott meg (*MOL*, M-KS 276. f. 54. cs. 30. ő. e. 4. p.), illetve az, hogy az 1949. június 30-i PB ülésen bemutatott alkotmánytervezet – ahol meghívottként jelen volt Szabó Imre is – még a Legfelső Bíróság elnevezést használta (*MOL*, M-KS 276. f. 53. cs. 30. ő. e. 18. p.). Kovács István is hasonlóan emlékezett vissza: „Azt meg kell mondani, hogy a bizottsági üléseken, de főként az azokat előkészítő személyes jellegű konzultációk és referátumok során az illetékeseket egyáltalán nem érdekelte az egyes fejeze-tek politikai vagy szakmai indokolása. Részletes tájékoztatást kértek viszont minden olyan kérdésről, ahol a tervezet eltért a szovjet alkotmány szövegétől.” (Kovács, 1989, 12.) A minisztérium korabeli alkalmazottja is erre utalt, amikor az észrevételét a főnökének – a kötetben A. M., de a korábbi meg-jegyzésekből kitalálható, hogy Szabó Imre – felvetette: „Ugyanez a sors érte azt a szinte elszuttogott megjegyzésemet is, hogy nem helyes a Kúria tervezett új elnevezése, a Legfelsőbb Bíróság, mivel az ellenkezik a magyar nyelv frott és ösztönösen érzett szabályaival – s javasoltam a »Legfelső Bíróság« elnevezést. Okvetlenkedésem csak újabb kézlegyintést eredményezett, a Legfelsőbb Bíróság elnevezé-se megmaradt – mind a mai napig.” (Tardy, 1986, 74.) A jogalkotás paradoxona, hogy később léteztek olyan jogszabályok, amelyek a Legfelső Bíróság elnevezést használták [1958. évi 12. tvr. 38. §; 6/1974. (VI. 21.) IM rendelet 17. §].

béke biztosítása, az alkotmány megváltoztatása. Olyan alkotmány készítése, ami az eddigi eredményeket rögzíti és a további fejlődést elősegíti. Ugyanakkor már utasítanánk az igazságügyminiszter urat, hogy az új alkotmánnyal a legközelebbi minisztertanácsra hozzon be javaslatot legalábbis az előkészítő bizottságra vonatkozóan, hogy mihelyt a kormány tényleg megalakul, teljes gőzzel az alkotmány előkészítéshez hozzá tudjunk fogni.”^[50] Érezhető a sorokból, hogy Rákosi Mátyás személyesen részt akart venni az irányításban, és ez így is lett, mert a miniszter öt javasolta a bizottság elnökének.^[51]

Az MDP Titkársága az alkotmánytervezet irányelveinek a kidolgozásával *Beér Jánost* bízta meg, és előírta számára, hogy azt még júniusban a PB elé kell terjeszteni.^[52] A PB ülésén 1949. június 30-án már a kész szövegtervezetet vitatták meg, amelyet el is fogadtak, de utasították *Beér Jánost* az elhangzott észrevételek figyelembevételével a tervezet átdolgozására.^[53] Az alkotmánytervezet a bírói szervezetet a VI. fejezetbe sorolta, és rögzítette, hogy a „Magyar Nép-köztársaságban az igazságszolgáltatást a Magyar Népköztársaság Legfelső Bírósága, az ítélőtáblák, a törvényszékek és a járásbíróságok gyakorolják.” Mint látható, a tervezet a korábbi szervezeti struktúra mentén képzelte el a törvénykezést, kivéve a legfőbb fórum elnevezését. A kodifikátorok 1949. július 11-én kelt levelükben javasolták „a bíróságok elnevezésének megmá-sítását úgy, ahogy az a mostani javaslatunkban már szerepel”. Ez alapján a PB által 1949. július 28-án megtárgyalt szövegtervezet igazságszolgáltató szervei már a Legfelsőbb Bíróság, a felsőbbbíróságok, a megyei bíróságok és a járásbíróságok voltak.^[54] Ezen az időközben – az először 1949. július 30-án, majd augusztus 3-án – ülést tartó alkotmány-előkészítő bizottság sem változtatott,^[55] így az Országgyűlés által 1949. augusztus 18-án elfogadott alkotmány már ezeket a megjelöléseket tartalmazta.

5.2. Ahogy ez eddig a tanulmányból kiderült, álláspontunk szerint a megalkotandó új alkotmány-nak az igazságszolgáltatásra (bíróságokra) vonatkozó,

[50] 1949. május 20-i minisztertanácsi jegyzőkönyv. *MOL*, XIX-A-83-a 289/1. 2. p.

[51] 1949. május 27-i minisztertanácsi jegyzőkönyv. *MOL*, XIX-A-83-a 290/14. A bizottság tagjai még Gyöngyösi János (főtitkár), Erdei Ferenc (államminiszter), Bognár József (polgármester), Ries István (igazságügyminiszter), *Beér János* (minisztériumi osztályfőnök), Révai József (főszerkesztő) és Gerő Ernő (pénzügyminiszter) voltak. Az MDP Titkársága május 25-i határozatában szerepeltek először a bizottsági személynevek, amit május 26-i dátummal az igazságügyminiszter javaslatként betervezt a minisztertanácsnak, és ez a szerv május 27-én azt jóvá is hagyta. Minden bizonnyal Rákosi Mátyásnak személyesen nagy befolyása volt az alkotmány tartalmára és szövegére, mivel minden levéltári forrás fejlécén megtalálható a kézzel írt R. elvtárs megjegyzés, ami arra enged következtetni, hogy ezeket neki be kellett mutatni. A munkálatokban részt vevő Kovács István – igaz a megalkotandó címerrel kapcsolatban – hasonlóan nyilatkozik. (Kovács, 1989, 12.)

[52] *MOL*, M-KS 276. f. 54. cs. 45. ő. e. 6. p. Az MDP PB helyett a Titkárság vitatta meg az irányelveket 1949. június 15-én (megjegyzésekkel látta el, pl. a bírakat válasszák), és két hetet biztosított az alkotmány szövegének a kidolgozására, illetve elrendelte, hogy a szövegező bizottságnak Erdei Ferenc is a tagja legyen. *MOL*, M-KS 276. f. 54. cs. 50. ő. e. 2, 17, 19. p.

[53] *MOL*, M-KS 276. f. 53. cs. 30. ő. e. 1. p.

[54] *MOL*, M-KS 276. f. 53. cs. 32. ő. e. 1, 3, 14. p.

[55] 1949. augusztus 5-i minisztertanácsi jegyzőkönyv. *MOL*, XIX-A-83-a 300/1. 22-27. p.

önálló fejezetének – vagy a bírósági szer-vezetről rendelkező törvénynek – a következő rendelkezést kellene tartalmaznia: A Magyar Köztársaságban az igazságszolgáltatást a Kúria, az ítéltáblák, a törvényszékek, valamint a helyi (szintű) és a munkaügyi bíróságok gyakorolják.^[56] Ez majdnem megegyezik a hatályos alkotmány rendelkezéseivel, mivel jóformán csak a jelenleg is működő törvénykező szervek elnevezéseiben hoz változást, viszont az azonos helységben működő ítélkező fórumok jobb megkülönböztetését adja (pl. pécsi bíróság, pécsi munkaügyi bíróság, pécsi törvényszék és pécsi ítéltábla).^[57]

A *törvényszék* megjelölés használata már a rendszerváltozás időszakában is felmerült, azt a *Magyarország alkotmányának szabályozási elvei* című 1989. január 30-i javaslat is tartalmazta.^[58] A dokumentum a kétfokú rendes jogorvoslat bevezetése, és az ehhez szükséges négyszintű bírósági szervezeti rendszer felállítása mellett érvelt, ahol a törvényszékek a korábbi megyei bírósági szintre kerültek volna. A Magyar Szocialista Munkáspárt (MSZMP) Politikai Bizottsága az 1989. február 7-i, míg a Központi Bizottsága (KB) a február 20-21. ülésén tárgyalta meg a javaslatot, ez utóbbin *Kulcsár Kálmán* igazságügyi miniszter a következőt mondta: „Lehet a régi jó is, és lehet az új rossz is, és fordítva. Hogy Magyarországon hosszú ideig működött, és jól működött ez a kétfokú fellebbezési szisztéma, azt nem kérdőjelezi meg az, hogy mi elfogadtunk közben egy másik rendszert. Mert lehet, hogy ez nem jó. És nagyon sok jel mutat arra, hogy valóban nem jó. Akkor semmi okunk nincs arra, hogy ne térjünk vissza olyasvalamihez, ami jónak mutatkozott és ami bevált.”^[59]

A miniszter 1989. május 2-án a PB elé tárta a bírósági szervezet korszerűsítésének alap-kérdéseiről szóló előterjesztését, amelyben a törvényszékek mindkét változatban (három illetve négyszintű bírósági szervezeti rendszer esetén) szerepeltek. A dokumentumban javaslatként szerepelt, hogy a négyszintű fórumrendszer esetén a „nagyobb megyékben azonban több törvény-szék felál-

[56] A hatályos alkotmány kapcsán ismert a szakirodalomban olyan nézet, miszerint a felsorolásban kisbetűvel írt bírósági megnevezések – mivel a magyar nyelvtan szabályai szerint nem minősülnek tulajdonneveknek – az alkotmány módosítása nélkül is megváltoztathatók (pl. megyei bíróság helyett másodfokú általános bíróság). (Küpper, 20092, 1660–1661.). Ezt az álláspontot mi nem osztjuk, azon egyszerű oknál fogva, mert az ítéltáblák, a megyei bíróságok és a munkaügyi bíróságok többes számban vannak, így kizárt a nagybetűs tulajdonnévként való írásuk, mivel nem egyediek. Véleményünk szerint egyébként a törvényhozó nem bírósági szintekről, hanem bírósági megnevezésekről rendelkezik, ahogy azt az 1997. évi LXVI. törvény – a korábbi szervezeti szabályokkal összhangban – rögzíti: „az igazságszolgáltatást a következő *bíróságok* gyakorolják”. Ráadásul történetileg a jogalkotó a kis- vagy nagybetűs írásmódnak egyáltalán nem tulajdonított jelentőséget [pl. 177.000/1950. (XII. 10.) IM rendelet, 1954. évi II. tv.] A járásbíróságok helyébe lépő helyi bíróságok kapcsán kétségtelenül jogos a felvetés, mivel ez a heterogén elnevezésű (kerületi, városi) bíróságok gyűjtőfogalma, így meglátásunk szerint pontosabb lenne a helyi szintű bíróságok megjelölés alkalmazása.

[57] A közigazgatási bíróság újbóli felállítása esetén mi elfogadhatónak tartjuk a korábbi elnevezés megtartását (Magyar Közigazgatási Bíróság), azonban ha nem egy fórum látja el az ítélkezést, azaz egy vagy több szinten több bíróság működne, akkor az elnevezés kialakításakor ajánljuk a székhelyre való utalás használatát (pl. pécsi, debreceni, szegedi közigazgatási bíróság).

[58] Kilényi, 1991, 245–246. A javaslat a sajtóban is megjelent: *Magyar Hírlap*, 1989. február 23. 10. p.

[59] Az MSZMP PB ülésére lásd MOL, M-KS 288. f. 5/1051. ő. e. 3–4. p., míg a KB ülésére MOL, M-KS 288. f. 4/253–255. ő. e. 106. p.

lítása is elképzelhető, továbbá célszerűségi szempontokból, ahol indokolt, illetékességi területük a közigazgatási határoktól eltérne”.^[60] Majd az Igazságügyi Minisztérium alkotmányjogi szakértői csoportja 1990. május 8-án, a *Magyar Köztársaság alkotmánya* címmel közzétette az alaptörvény tervezetét, amely a negyedik, igazságszolgáltatási fejezetében is törvényszékekkel számolt.^[61]

Szinte egységesek voltak a korabeli jogirodalmi álláspontok, amelyek a törvényszékek mellett érveltek,^[62] de mivel a megvalósításuk nem történt meg, az Országgyűlésben 1996/98-ban újra felbukkant az átnevezés szükségessége. Az alkotmány szabályozási elveiről szóló országgyűlési határozati javaslat – a később megalkotott 119/1996. (XII. 21.) OGY határozat – általános vitájában *Trombitás Zoltán* (FIDESZ) az 1996. november 27-i felszólalásában a pártja nevében egyetértett a négyszintű igazságszolgáltatási szervezeti rendszer kialakításával, miszerint a „helyi bíróságok, törvényszékek, ítélőtáblák és a legfelsőbb bíróságok rendszere épüljön ki”. Fél évvel később, 1997. május 27-én *Balsai István* (MDF) az alkotmánymódosításról szóló törvényjavaslat általános vitájában is felvetette a kérdést: „Vagy például itt van a megyei bíróság. Soha nem volt ilyen 1949 előtt. Miért nem tetszenek azzal az igénnyel, amivel a táblabíróságért harcolnak, megmondani, hogy ezeket törvényszéknek hívták?”

A bírósági szervezetről szóló törvényjavaslat kapcsán többek között *Brúszel László* (MSZP) 1997. június 5-én a hagyományra hivatkozott: „A négyszintű bíráskodásnak, az ítélőtábláknak vannak hagyományai, ez természetes, ezt mindenki tudja. Azt már csak érdekességként jegyzem meg, a hagyományokhoz tartozott az is, hogy volt olyan, hogy törvényszék. Többen felvetették azt is, hogy vajon ha a hagyományokhoz visszanyúlunk, akkor esetleg a megyei bíróságok elnevezését mondjuk törvényszékre kellene változtatni.” Ehhez kapcsolódott a frakciótársa is, *Orosz István* (MSZP) a beszédében: „Én meg vagyok elégedve a »bíróság« kifejezéssel is, de nem fogok tiltakozni a »törvényszék« kifejezés ellen sem”.^[63]

Időközben ülésezett az alkotmányügyi bizottság, ahol a tagok megvitatták a törvényjavaslathoz benyújtott – *Sepsey Tamás* (MDF) és *Balsai István* által jegyzett – módosító indítványt (T/4216/19), amely – álláspontunk szerint taurológiát előidézve – a megyei (fővárosi) bíróságokat megyei (fővárosi) törvényszékeknek hívta volna. Az ülésen *Szigethy István* (SZDSZ) felvette, hogy a törvényszék elnevezés előnye a hagyomány mellett az, hogy a „megyehatároktól eltérjen a megyei bíróságok illetékességi területe”. Álláspontja szerint ez gyakorlati kérdés is, miszerint „hosszú távon össze kívánjuk-e kapcsolni a megyével a második szintet az igazságszolgáltatásban, vagy ettől eltérési lehetőséget

[60] MOL, M-KS 288. f. 5/1063. ó. e. 102. p

[61] Kilenyi, 1991, 447–448. Ezek alapján meglepő, hogy a későbbi koncepciók, tervezetek egyáltalán nem építenek erre. Lásd Pokol, 1994.; Bragyova, 1995.; Somogyvári, 1998

[62] Lukács, 1988, 6.; Tarr, 1989, 681–682.; Horváth János, 1989, 690.; Kulcsár, 1990, 3–5., Petrik, 1990, 26–27.; Szigeti, 1990, 603.; Petrik, 1995.

63 Az Országgyűlés Hiteles Jegyzőkönyve (OHJ), 1996. 231. sz. 27947. hasáb; 1997. 273. sz. 33768. hasáb; 1997. 279. sz. 34529. hasáb; 1997. 279. sz. 34536. hasáb.

kívánunk biztosítani”. Lényegi meglátása, hogy ha most „áttérnénk a »törvényszékre«, természetesen ez nem jelentené azonnal az illetékességi területek átrajzolását, de lehetőséget adna az elnevezés önmagában arra, hogy erre sor kerüljön”. Időközben megtörtént a módosító javaslat pontosítása, abból a megyei szó elhagyása – ami szerintünk helyes –, de a bizottság többsége ennek ellenére sem támogatta a javaslatot.^[64]

A plénum előtti felszólalásában Balsai István 1997. június 24-én hangsúlyozta, hogy az elnevezés változásának az is az előnye lehet, hogy szükséges esetén ezzel lehetőség nyílna egy megyén belül újabb törvényszék létesítésére. Az országgyűlési képviselők többsége 1997. július 1-jén azonban nem szavazta meg a módosító indítványt.^[65] 1998. november 16-i felszólalásában *Bognár László* (MIÉP) szintén a törvényszék elnevezés mellett érvelt, mivel „sokan még most is, fél évszázad után is törvényszéknek nevezik a bíróságokat, annyira meggyökeresedett ez a magyar köznyelvben”, majd ezt követően a szakirodalomban is újra támogató vélemények jelentek meg.^[66] Örömmel észleltük, hogy az LB elnöke, *Baka András* az Országgyűlés alkotmány-előkészítő eseti bizottságának 2010. szeptemberében megküldött levelében is ugyanerre az álláspontra jutott.^[67]

5.3. A *Kúria* elnevezés visszaállítása is szóba került már a rendszerváltozás-kor, *Solt Pál* a legfőbb bírói bizottsági meghallgatásán erről így szólt: „Nekem nem idegen a »Kúria«, de személyes ambíciót az iránt hogy a Legfelsőbb Bíróságot a közeljövőben Magyar Kúriának hívják, nem érzek – ellenállásom sincs azonban.”^[68] Majd hét esztendővel később, a bírósági szervezeti törvény bizottsági – a jogszabálytervezetthez Sepsey Tamás és Balsai István által benyújtott módosító javaslati – vitájában is újra megfogalmazódott a visszaállítás lehetősége. Szigethy István felvetette, hogy a Legfelsőbb Bíróság elnevezéstől, mint hibás „névtől is úgy tudnánk megszabadulni, ha talán visszatérnénk a hagyományos elnevezéshez. Most már megszoktuk ugyan, hogy ez a három »b« egymás mellett van és a »felső« után egy hibás képzés szerepel, de gondoljunk bele, hogy

[64] Az Országgyűlés alkotmányügyi, törvényelőkészítő, igazságügyi és ügyrendi bizottságának 1997. június 11-i ülésének jegyzőkönyve, 6, 12–14. p.

[65] *OHJ*, 1997. 288. sz. 35768. hasáb; 1997. 290. sz. 36209. hasáb.

[66] *OHJ*, 1998. 28. sz. 3041. hasáb.; Lomnici Zoltán a Vas Megyei Bíróságon. *MTI*, 2003. febr. 11.; Kahler, 2005, 151.; Juhász, 2007, 111–112.; Kecskés, 2007, 35–39, 293–295, 305–306.

[67] „Megfogalmazódott az a javaslat, amely a bírósági szervezet terminológiai megújítását szorgalmazza. Eszerint a megyei hatáskörrel rendelkező bíróságoknál – az ítélőtáblákhoz hasonlóan – indokolt a magyar jogász és ítélkezési múlt tradicionális hagyományaként a székhelyül szolgáló város (városrész) nevével kiegészített »törvényszék« elnevezés ismételt bevezetése. A javasolt módosítás azért is szükséges, mert a közigazgatási határoktól való eltérésre nemcsak a regionálisan szervezett bíróságok esetében kerülhet sor, hanem ezt adott esetben kivételesen a megyén (fővároson) belül a bíróságok közötti arányos munkateher kialakításához, az egyes bíróságok hatékonyabb vezetésének és ellenőrzésének biztosításához fűződő igazságszolgáltatási érdek is indokolhatja.”

[68] Az Országgyűlés alkotmányügyi, törvényelőkészítő és igazságügyi bizottságának 1990. június 20-i ülésének jegyzőkönyve, 51. p. *Solt Pál* 1993. április 30-án, a Gyulán tartott megyei összbírói értekezleten, a kialakítandó négy-szintű bírósági szervezetrendszer kapcsán elmondta, hogy a „tervezett reform szerint a hajdan jól működő járásbíróságokból, megyei törvényszékekből, tartományi ítélőtáblákból és a kúriából álló bírósági rendszer korszerűsített változatáról van szó”. *MTI*, 1993. ápr. 30.

az sem a legszerencsésebb, hogy a magyar nyelvet egy ilyen elnevezéssel rontjuk.” Ahogy ő fogalmazott, ezzel a nyelvi torzszüleménnyel – mivel a „verhovnij szudot egyszerűen olyanok fordították, akik bajban voltak a magyar nyelvvel – ne rontsuk a magyar nyelvet legalább egy ilyen nagy tekintélyű és alkotmányos intézmény rosszul fordított nevével”. Figyelemre méltó Balsai István érvelése is, miszerint indokolatlan a Legfelsőbb Bíróság elnevezés, mivel azt már nincsen mihez fokozni – értsd a felsőbbbírósághoz képest –, mert ez úgyis visszakapja az ítélőtábla nevet, ezért szükségtelen, hogy az LB ezzel a rosszul lefordított orosz névvel működjön tovább.^[69] Érdemes még Brúszel László megjegyzését is felidézni, aki rávilágított, mivel a ciklusban új alkotmány már nem lesz, „megfelelő politikai konszenzussal is megelőzve a dolgot, fejlődhetnek odáig a dolgok, hogy nem kizárt, ezek az elnevezések (ez alatt a törvényszéket is értette – B. Zs.) visszaállíthatók”.^[70]

A törvényjavaslat 1997. június 24-i országgyűlési vitájában is felszólalt Balsai István, aki megemlítette, hogy a bizottságban az államtitkár a módosítást – ez a törvényszékekre is vonatkozott – azért nem támogatta, mert az nagyon költséges lenne. Ezzel szemben joggal vetette fel a képviselő, hogy „a névtábla és a szimbolikus, névhasználathoz kapcsolódó eszközök cseréje aránytalanul kis költséget jelentene a név mögött rejlő tartalom visszahozására”. Zárszavában arra hívta fel a figyelmet, nehogy „néhány táblacsere lenne az akadály a egy ilyen jelentős és a jogásztársadalom számára, de azt hiszem, a jogkereső közönség számára is, egy olyan üzenetnek, amely valóban a tradíciókat és az alkotmányos intézmények folytonosságába vetett meggyőződés-sünetet erősíti”. Annak ellenére, hogy a bizottságban kormánypárti és ellenzéki képviselők is érveltek a módosítás mellett, az nem történt meg, az országgyűlési képviselők többsége a javaslatot nem támogatta, de a visszaállítás iránt igény továbbra is fennmaradt.^[71]

A változtatás elmaradása meglátásunk szerint azért helytelen, mert az LB elnevezés a szovjet példa mechanikus, szolgálai másolása volt, ami a magyar jogfejlődéstől teljesen idegen.^[72] Mivel hazánk a szovjet érdekszférába tartozott, ezért nem volt meglepő, hogy olyan társadalmi szervezetek működtek, mint a Magyar-Szovjet Művelődési Társaság, amely 1948. december 5-én célul tűzte ki, hogy előadásokat tartson az 1936-os, az 1949-es magyar alkotmány

[69] Ezzel szinte teljesen megegyezett Fenyvessy Zoltán (MIÉP) országgyűlési képviselő a plénum előtti 1998. szeptember 29-i felszólalásának a tartalma: „Ugyanúgy a Legfelsőbb Bíróság elnevezést sem tartjuk megfelelőnek, hiszen nincs olyan, hogy felsőbb bíróság, amit fokozhatnánk legfelsőbb bíróságra, tehát ez a magyar nyelv szabályainak sem felel meg.” *OHJ*, 1998. 14. sz. 1185. hasáb.

[70] Az Országgyűlés alkotmányügyi, törvényelőkészítő, igazságügyi és ügyrendi bizottságának 1997. június 11-i ülésének jegyzőkönyve, 7–8, 12–14. p.

[71] *OHJ*, 1997. 288. sz. 35767–35768. hasáb; 1997. 290. sz. 36209. hasáb.; Kahler, 205, 151.; Juhász, 2007, 113.; Kecskés, 2007, 39, 299.; Horváth, 2007, 134.

[72] Az 1949. évi magyar „alkotmány volt az első a népi demokratikus alkotmányok közül, mely tudatosan és nyíltan vette át az 1936. évi szovjet alkotmány megoldásait.” Kovács, 1989, 11.

mintájaként szolgáló^[73] szovjet alkotmányról.^[74] A rezsim törekedett az alkotmány népszerűsítésére – mivel azt a parlamenti elfogadása előtt országos társadalmi „vitára” bocsátotta –, amit fel kellett használni arra, hogy a „Pártot még jobban összeforasszuk a dolgozókkal, még jobban elmélyítsük a szeretetüket és hálájukat a Párt és Rákosi Máttyás elvtárs iránt. A gyűléseken az alkotmány törvénybeiktatásának alkalmából a jelenlévők üdvözölkék a Pártot és Rákosi Máttyás elvtársat.”^[75]

Ez a rendszer nagyon szerette a szimbolikus aktusokat, így nem volt véletlen, hogy Rákosi Máttyás 1952-ben a Kúria épületében – már a Magyar Munkásmozgalmi Intézet székhelyén – ünnepel(tet)te a hatvanadik születésnapját, abban az intézményben, ahol 1935-ben életfogytig tartó szabadságvesztésre ítélték. A keleti orientáció, a személyi kultusz és a proletárdiktatúra 1956-ban megbukott, mivel a forradalmi hazafiak vissza kívántak térni a magyar gyökereikhez. Ezt jól mutatja, hogy követelték a Kúria elnevezés visszaállítását.^[76] Az ezt követő megtorlásban élen járt a Legfelsőbb Bíróság – éppen ezért külön tisztelet illeti azokat a bírákat, akik a hazai jogi tradíciókat és a forradalmi örökséget ekkor is állhatatosan őrizték –, aminek a rendszerhű megerősítésére már korábban történtek törekvések.^[77] A legfőbb bírói fórum „az 50-es években a politika

[73] Beér – Kovács, 1959, 19.; Jakab, 2009, 52. Az 1936-os szovjet alkotmány szövegére lásd Kovács, 1982, 197–224.

[74] MOL, M-KS 276. f. 55. cs. 42. ő. e. 2. p. Az MDP Szervező Bizottsága (SZB) az 1948. november 19-i ülésén elrendelte, hogy erről az összes napilap és folyóirat tudósítson.

[75] Az MDP SZB 1949. augusztus 1-jén megtartott ülése. MOL, M-KS 276. f. 55. cs. 81. ő. e. 3. p.

[76] Az igazságügy-miniszter hazánk felszabadításának (sic!) 15. évfordulója alkalmából elhangzott előadásában erről az alábbiakat jegyezte meg: „Így csak utalok arra, hogy a Legfelsőbb Bíróságnak épületére a régi »Kúria« elnevezést tették ki, és a rosszemlékű »Közigazgatási Bíróság« címtáblája is megjelent az épületben.” (Nezvál, 1960, 102.) Ugyanez az Eötvös Loránd Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Karán április 4-én megtartott beszédből sem hiányzott: „A törvénykezési szervezet szocialista törvényszerűségeinek érvényesülését gátolta bírósági szervezetünkben a bírói függetlenségnek az az antimarxista-revizionista értelmezése, amely az 1956. évi ellenforradalmat közvetlenül megelőző és követő időkben a dolgozó néptől és a szocializmus világnézetétől akarta »függetleníteni« bíróságainkat. Az efféle felfogások az ellenforradalom idején a haladásellenes nacionalista hagyományok felújításának a törekvéseibe torkolltak a Magyar Népköztársaság Legfelsőbb Bírósága helyett a Kuria visszaállításának a követelése és a Közigazgatási Bíróság újraszervezésének a terve képeben.” (Névai, 1960, 202.)

[77] Például az MDP Központi Vezetősége (KV) az 1953. november 4-i határozata szerint az „Igazságügyminisztérium irányító munkájában fokozatosan meg kell szüntetni az ítéletekre vonatkozó adminisztratív utasításokat” (MOL, M-KS 276. f. 53. cs. 139. ő. e. 63. p.), a PB 1955. február 2-i rendelkezése alapján a „proletárdiktatúra államának megfelelő forradalmi törvényességet csakis meggyőződéses és kellő politikai képzettséggel rendelkező bírák tudják jól megoldani. Ezért külön tervet kell kidolgozni a bíróságok összetétele terén mutatkozó tarthatatlan helyzet 2-3 év alatti megváltoztatására.” (MOL, M-KS 276. f. 53. cs. 214. ő. e. 8. p.). Az MDP Titkárságához benyújtott 1955. június 16-i javaslatban – amely az LB megerősítéséről szól – ez áll: „Az 1945-1950 között végzett, és az igazság-szolgáltatáshoz került jogászok túlnyomó része politikai szempontból semmivel sem jobb, mint az 1945. előtt végzetek. Ennek következményeként csak az 1950. után Akadémiát vagy egyetemet végzett bírák közül lehetett a javaslatba hozottakat kiválasztani. Az előbb említetteknek ugyan csak rövid (2-3 éves) bírói gyakorlatuk van, néhány évi legfelsőbb bírósági gyakorlat után azonban a Legfelsőbb Bíróságon folyó ítélkezés által támasztott szakmai követelményeknek előreláthatóan teljes mértékben meg fognak felelni.” (MOL, M-KS 276. f. 54. cs. 372. ő. e. 73. p.). A bírói kar

játékszerévé vált, és főleg az 1956-os forradalom és szabadságharc leverése után a meg-torlásban játszott szerepe szégyenteljes volt. Számos halálos ítéletet hoztak, és a mártírok emléke sötét árnyat vet az időszak igazságszolgáltatására. Hosszú évtizedekbe tellett, míg a tekintélyt, vagy legalábbis annak egy részét a legfőbb ítélkező fórum visszaszerezte.^[78] Ennek egyik jele volt az Ideiglenes Bírói Tanács 1989. július 3-án megalkotott, az áldozatokkal együtt érző nyilatkozata: „Hazánk történelmének utóbbi évtizedei a koalíciós időszak, a sztálinista-rákosista uralmi rendszer, az 1956-os népfelkelés és annak következményei egyre inkább feltárulnak a maguk igaz valóságában. Mindegyik időszakra vonatkoztatható az felismerés, hogy a politikai küzdelmek törvénytelenégeihez a bíróságokat, az igazságszolgáltatást is eszközül használták fel. Ennek erkölcsi terhét a mai bírói kar érzi, annak ellenére, hogy többségük a fiatalabb nemzedékhez tartozik.”^[79]

Talán ezek után érthető, hogy élnek még olyan honfitársaink, akiknek a Legfelsőbb Bíró-ság nevének az említése kapcsán rossz érzései támadnak, függetlenül attól, hogy megtörtént-e a rehabilitálásuk, és hogy a mai legfelső ítélkező szerv már nem azonos a korábbival. A reminiscencia mellett tekintettel kell lennünk arra is, hogy 1997-ben visszatértünk a négyszintű bírósági szervezeti rendszerhez, amivel más szerepkörbe került a legfőbb bíró fórum, és az így gyakorolt irányítási-jogegységi és ítélkező jogosítványai sokkal közelebb állnak a Kúriához, mint a szocialista háromszintű szervezeti rendszerben ítélkező Legfelsőbb Bírósághoz.

Meglátásunk szerint a rendszerváltozás alkalmával, majd 1997-ben is elszalasztottuk a lehetőséget az elnevezés megváltoztatására (holott ekkor egy régebben létező bírósági szintet állítottunk vissza a hagyományos elnevezésével). Most itt van a történelmi pillanat, az utolsó esély, hogy ezt az adósságunkat rendezzük. Mivel a múltból táplálkozik a jelen, s a jelenből sarjad a jövő, nem hagyhatjuk figyelmen kívül, hogy az első és második köztársaság alatt sem került sor a legfőbb bírói fórum nevének a módosítására. Így véleményünk szerint a harmadik köztársaságnak, ami az előbbieknél az örökös (és nem a nevében népköztársaságnak, de valójában a monolit államberendezkedésen és hatalomkoncentráción alapuló bolsevik diktatúrának), vissza kellene térnie a korábban megkezdett útra, hogy a Kúrián újra a Magyar Köztársaság nevében lehessen az ítéleteket kihirdetni.^[80]

* felfrissítését elodázhatatlannak tartotta az igazságügyi miniszter az 1956. április 18-án elkészített jelentésében, mivel a bírák az ítélkező munkájuk során „hol jobbról, hol balról sértik meg a Párt politikáját, túlnyomó részben nem is a jó szándék hiányában, hanem egyszerűen azért, mert képtelenek a Párt politikájának a lényegét megérteni és gyakorlatban megvalósítani”. (MOL, M-KS 276. f. 54. cs. 399. ó. e. 43. p.). Az MSZMP 1959-i PB ülésére készített javaslatban is a fő sodorvonalba tartozott a bírósági káderpolitika: a benyújtott előterjesztés összegezte, hogy a magyar bírói kar létszáma 1955-ig csökkent, azért hogy „meg lehessen szabadulni a nem megfelelő, horthysta bíróktól”, illetve az indítványozott új bírói helyek létesítésének az engedélyezésével lehetővé válna „egyes konzervatív, vallásos, idős, de nagy rutinnal rendelkező bírák nyugdíjazása”. (MOL, M-KS 288. f. 5/143. ó. e. 115, 118. p.). Bővebben lásd még Kahler, 1993; Solt, 1992–1996.

[78] Lomnici, 2009. 54.

[79] Gatter, 2004, 46.

[80] A korábbi ítéleti preambulomokra lásd Kajtár – Kengyel, 1982, 34–35.

6. ÖSSZEGZÉS

Az eddigieket összefoglalva hangsúlyoznánk – egyetértve *Kahler Frigyessel* –, hogy a „bíró-ságok elnevezése *nem* pusztán *formalitás*, hanem a bíróságok alkotmányos helyzetét, az állam rendszerében betöltött szerepét tükröző, más szóval súlyos tartalmi elemeket hordozó kérdés”.^[81] Így végérvényesen el kell döntenünk, hogy ragaszkodunk-e a Rákosi Mátyás – aki *Sztálin* leg-hűségesebb magyarországi tanítványaként nevezte önmagát – és társai által elfogadott, több mint hatvan éve használt megnevezésekhez, vagy visszatérünk az ezeréves nemzeti tradícióink-hoz, mivel a történeti névtan alapelve szerint minél ősbibb egy elnevezés, annál jobb.^[82] Azaz, a harmadik évezred kezdetén az új tömlőt (alkotmány) új borral (Kúria, törvényszék) töltjük-e meg. Ha nem ezt tesszük, akkor a több mint két évtizedes alkotmányos jogállami berendezkedés után nehezen tudunk majd válaszolni arra a jogos kérdésre, „mi indokolja, hogy a bírósági szervezet egyes szintjei nem a jogállami tartalmat kifejező elnevezéssel, hanem a megszűnt hatalom bizantin (szolgai, meghunyászkodó, talpnyaló – K. F.) elnevezései szerint neveztetnek?”^[83]

6.1. A legfőbb bírói fórum elnevezésének a visszaállításakor el kell határoznunk, hogy milyen formában írjuk a szót. Javaslatunk szerint az 1848 előtti, latinus curia írásmód nem jöhet számításba, mivel azt a magyar nyelvű jogi írásbeliség elterjedése után már nem használták, annak az átírata kuria volt.^[84] A kúria rövid u-val írt változata nem honosodott meg, a korábbi jogi doku-mentumaink és a mai szótáraink is a hosszú ú-val írt formát használják, ezért mi is ezt ajánljuk.

Felmerül még kérdésként, hogy mi legyen a hivatalos elnevezése a bíróságnak, Magyar Kúria vagy a Magyar Köztársaság Kúriája. A hatályos intézményi elnevezések között találunk mindegyik formára példát,^[85] mi az elsőt jobbnak tarjuk, mivel az nem hasonlít a szovjet alkotmányfordítás eredményére és történetileg is ez terjedt el. Ez átvezet az elnevezéseknek a törvénykező szervezetet jelölő kültéri (zománc)táblákon és a pecséteken való elhelyezéshez. Javaslatunk szerint bármelyik (felül félkörben az elnevezés, középen a címer és alul félkörben a székhely, pl. Győri Törvényszék/Győr vagy Törvényszék/Győr) körirat elfogadható – az első változat pontosabb –, a hangsúly az egységes alkalmazáson van.

[81] Kahler, 2005, 147.

[82] Ez arra az általános tapasztalatra épül, hogy amit hosszú ideig lényegi változtatás nélkül alkalmaztunk, az az idő múlásával csak erősödik.

[83] Kahler, 2005, 151.

[84] Magyar Tudós Társaság, 1843, 103.

[85] Magyar Ügyvédi Kamara, Magyar Országos Levéltár, Magyar Nemzeti Bank, Magyar Távirati Iroda, Magyar Tudományos Akadémia, Magyar Bírósági Végrehajtói Kamara, Magyar Honvédség *illetve* a Magyar Köztársaság Alkotmánybírósága, a Magyar Köztársaság Legfőbb Ügyészsége, a Magyar Köztársaság Kormánya.

6.2. Ki kell térnünk arra is, hogy az új elnevezések milyen gyorsan honosodnak meg, mikor válnak általánosan ismertté. Véleményünk szerint ez nagyban függ az alkalmazott kommunikációs technikától, de előbb-utóbb mindenki számára nyilvánvalóak lesznek. A most felnövekvő új generációknak ez nem fog gondot okozni, mivel ők eleve az új megnevezéseket sajátítják majd el, a többi generáció pedig már átesett egy közterület átkeresztelési időszakon – amúgy Budapesten ma is van Curia utca (lásd az illusztrálót a 128. oldalon), míg Bátorterenyén és Kehidakus-tányban (ahol az igazságügy-történeti Deák-émlékmúzeum is található) Kúria út illetve utca –, így ők már rendelkeznek ezen a területen némi tapasztalattal.

Ezen kívül még egy jogalkotói felvetést meg kell vizsgálnunk: miképpen fog majd megvalósulni a jogszabályok módosítása. Ez meglátásunk szerint a mai technikai eszközök mellett nem okozhat gondot, viszont míg ez végérvényesen megtörténik, érdemes egy konkrét formulát alkotni, miszerint ahol bármely jogszabály Legfelsőbb Bíróságról rendelkezik helyette Kúriát, míg ahol fővárosi és/vagy megyei bíróságról rendelkezik, helyette törvényszéket kell érteni, amit alkalmazni kell a korábbi bírói kinevezésekre is.

6.3. Minden változtatáshoz szükséges a politikai elhatározáson kívül anyagi ráfordítás, ami jelen esetben álláspontunk szerint az átnevezés megvalósításának nem lehet akadálya, mivel az nem igényel jelentős kiadásokat (pl. tábla- és pecsétcsere, fejléces papírok, borítékok megváltoztatása, honlapok és számítógépes dokumentumok átállítása stb.),^[86] ellentétben azzal, hogy a Kúria – sokunk számára jelképes – eredeti épületében újra igazságszolgáltatási tevékenység folyjon. A Kossuth-téri épület visszaadását – mint *amicus curiae* – mindaddig többen szorgalmazták, mi-vel ezzel újra létrejönne a nemzeti emlékhelynek tartott tér körüli épületek – a montesquieu-i hatalommegosztási triásznak megfelelő – szimbolikus egyensúlya (Országgyűlés, Vidékfejlesztési Minisztérium, Kúria). Reméljük, eljön az idő, amikor ez megvalósul, és a Kúria – mint a magyar igazságszolgáltatás zászlóshajója – újra méltó lesz régi nagy híréhez.

Végszóként nem feledhetjük, hogy a történelem az élet tanítómestere (*historia est magistra vitae*), ezért nem mindegy, hogy mennyire hasznosítjuk eleink tapasztalatát, jogi kultúránk elnevezésbeli örökségét, mivel ha „egy kultúra gyökerét veszti, különösen pedig, ha tudatosan meg is tagadja saját múltját (lásd 1949. évi bírósági elnevezések – B. Zs.), előbb-utóbb feloldódik környezetében és sodródó pályára áll. A kultúra teljes mélységében és szélességében eleven ma már az a felismerés, hogy múltunk értékeiből minden menthető meg kell menteni, és pedig nem csupán a múzeumi tárlók számára, hanem alkalmas formában életünk részévé kell ismét tenni. Kultúránk értékes hagyományai ugyanis nem avított kacsatok, hanem megtartó erőt közvetítenek.”^[87]

[86] Az átállási időszakban mi elfogadhatónak tartjuk, hogy az előre kinyomtatott, legyártatott levélpapírokat, borítékokat, nyomtatványokat – esetleg felülbélyegzéssel – tovább használják a bíróságok.

[87] Balogh, 2006, 39–40.

IRODALOM

- Balogh Elemér (2006): Alkotmányunk történelmi dimenziója. In: Trócsányi László (szerk.): *A mi Alkotmányunk. Vélemények és elemzések Magyarország Alkotmányáról*. Budapest, Complex Kiadó
- Beér János – Kovács István (1959): *A Magyar Népköztársaság alkotmánya*. Budapest, Köz-gazdasági és Jogi Könyvkiadó
- Benkő Loránd (szerk.) (1976): *A magyar nyelv történeti-etimológiai szótára*. 3. köt. Budapest, Akadémiai Kiadó
- Biczó Zalán (2007): *A Győri Ítéltábla története*. Győr, Győri Ítéltábla
- Bóka Zsolt (2010): A munkaügyi ülnökbíráskodás kezdetei. In: Bihari Mihály – Patyi András (szerk.): *Ünnepi kötet Szalay Gyula tiszteletére, 65. születésnapjára*. Győr, Széche-nyi István Egyetem
- Bónis György – Degré Alajos – Varga Endre (1996): *A magyar bírósági szervezet és perjog tör-ténete*. Kieg. Béli Gábor. Zalaegerszeg, 1996, Zala Megyei Bíróság – Magyar Jogász Egy-let Zala Megyei Szervezete
- Bónis György (1966): *A jogszolgáltatás budapesti területi szervei*. Budapest, Művelő-désügyi Minisztérium Levéltári Osztálya
- Bragyova András (1995): *Az új alkotmány egy koncepciója*. Budapest, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó–MTA Jogtudományi Intézet
- Dercsényi Balázs (szerk.) (1993): *Bírósági épületek Magyarországon*. Budapest, Hg & Társa Ki-adó
- Dubois, Jean – Mitterand, Henri – Pauzat, Albert (2001): *Dictionnaire étymologique*. Paris, La-rousse
- Fűrész Klára (2007): Az igazságszolgáltatási szervezetrendszer átalakulása 1985/1990–2005. In: Jakab András – Takács Péter (szerk.): *A magyar jogrendszer átala-kulása*. 1. köt. Budapest, Gondolat Kiadó – Eötvös Loránd Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar
- Gatter László (2004): *Az igazságszolgáltatás reformja 1987–1997. Rendszerváltás a bíró-ságok igazgatásában*, Budapest, Kjk-Kerszöv Kiadó
- Horváth György (2007): Horváth György üdvözlő beszéde. In: Biczó, 2007,
- Horváth János (1989): Gondolatok a bírósági szervezet reformjának néhány kérdésé-hez egy pol-gári ügyszakban működő bíró nézőpontjából. *Magyar Jog*, 7–8. sz.
- Jakab András (2009): Az Alkotmány kommentárjának feladata. In: Jakab András (szerk.): *Az Al-ko-tmány kommentárja*. 1. köt. Budapest, 2009, Századvég Kiadó
- Juhász Imre (1997): Bíróságok székhelye – kontra elérhetőség. *Magyar Jog*, 6. sz.
- Juhász László (2007): Az igazságügyi reform folytatásának lehetősége és indokolt-sága. (Az ítélt-áblák szerepe a bírói szervezetben.) *Magyar Jog*, 2. sz.
- Kahler Frigyes (1993): *Joghalál Magyarországon 1945–1989*. Budapest, Zrínyi Kiadó
- Kahler Frigyes (2005): Tartalom és forma. Gondolatok bíróságaink elnevezéséről. In: Kahler Frigyes: *Jogállam és diktatúra*. Budapest, Kairosz Kiadó
- Kajtár István – Kengyel Miklós (1982): „A Népköztársaság nevében.” *Jogtudományi Köz-löny*, 1. sz.
- Kecskés László (szerk.) (2007): *Átvilágító tanulmány a magyar igazságszolgáltatás helyzetéről és az 1997. évi reformtörvények hatályosulásáról*. Kézirat. Pécs
- Kengyel Miklós (1990): *A polgári bíráskodás hétköznapijai*. Budapest, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó
- Kilényi Géza (szerk.) (1991): *Egy alkotmány-előkészítés dokumentumai*. Budapest, Államtudo-mányi Kutatóközpont

- Kovács Ferenc (1964): *A magyar jogi terminológia kialakulása*. Budapest, Akadémiai Kiadó
- Kovács István (1982): *A Szovjetunió szövetségi alkotmányai*. Budapest, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó
- Kovács István (1989): Az alkotmányfejlődés elvi kérdései. In: Kovács István (szerk.): *Alkotmány és alkotmányosság*. Budapest, Akadémiai Kiadó
- Kulcsár Anna (2010): Belviszály a bírósági fórumokon. *Magyar Nemzet*, szept. 9. 1, 3. p.
- Kulcsár Kálmán (1990): A bírósági szervezet fejlesztéséről. *Magyar Jog*, 1. sz. 5. p.
- Küpper, Herbert (2009): A bíróságok. In: Jakab András (szerk.): *Az Alkotmány kommentárja*. 2. köt. Budapest, 2009, Századvég Kiadó
- Lomnici Zoltán (2009): A legfelsőbb bírósághoz kialakulása. *Nagy Magyarország*, 4. sz.
- Lukács Tibor (1988): Egy más koncepció... *Jogpolitika*, 3. sz.
- MTA (1961): *A magyar nyelv értelmező szótára*, 4. köt. Szerk. Magyar Tudományos Akadémia Nyelvtudományi Intézete, Akadémiai Kiadó, Budapest
- MTA (1962): *A magyar nyelv értelmező szótára*, 6. köt. Szerk. Magyar Tudományos Akadémia Nyelvtudományi Intézete, Akadémiai Kiadó, Budapest
- Magyar Tudós Társaság (közread.) (1843): *Törvénytudományi műszótár*. Buda, Magyar Királyi Egyetem
- Máthé Gábor (1982): *A magyar burzsoá igazságszolgáltatási szervezet kialakulása 1867-1875*. Budapest, Akadémiai Kiadó
- Névai László (1960): A népi demokratikus magyar törvénykezési szervezet fejlődésének törvényszerűségei. *Magyar Jog*, 6. sz.
- Nezvál Ferenc (1960): Jogalkotás és jogalkalmazás a szocialista építés szolgálatában. *Magyar Jog*, 4. sz.
- Petrik Ferenc (1990): Tizenöt kérdés és tizenöt válasz a bírósági szervezet reformja köréből. *Magyar Jog*, 1. sz. 11-30.
- Petrik Ferenc (1995): A bírósági rendszer reformja. *MTI*, máj. 26.
- Pokol Béla (1994): *A magyar parlamentarizmus*. Budapest, Cserépfalvi Kiadó
- Pomogyi László (2008): *Magyar alkotmány- és jogtörténeti kézikönyvtár*. Budapest, Mérték Kiadó
- Solt Pál (szerk.) (1992-1996): *Iratok az igazságszolgáltatás történetéhez*. 1-5. köt. Budapest, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó
- Somogyvári István (szerk.) (1998): *Az Országgyűlés Alkotmány-előkészítő munkájának doku-mentumai 1994-1998*. 1-2. köt. Budapest, Parlamenti Módszertani Iroda
- Stipta István (1998): *A magyar bírósági rendszer története*. Debrecen, 1998, Multiplex Media - Debrecen University Press
- Szigeti Ágnes (1990): A bírósági szervezet reformja. *Magyar Jog*, 7-8. sz.
- Tardy Lajos (1986): *Szaggatott krónika. Nagy idők kis tanúja*. Budapest, Szépirodalmi Könyvkiadó
- Tarr György (1989): Gondolatok a bírói hatalom gyakorlásának reformjáról és a bíróságok szervezetéről. *Magyar Jog*, 7-8. sz.
- Trócsányi László - Badó Attila (szerk.) (2005): *Nemzeti alkotmányok az Európai Unióban*. Budapest, KJK-Kerszöv Kiadó
- Varga Endre (1974): *A Királyi Curia 1780-1850*. Budapest, Akadémiai Kiadó
- Zaicz Gábor (szerk.) (2006): *Etimológiai szótár*. Budapest, Tinta Könyvkiadó
- Zinner Tibor (1997): Utak és tévutak. Adalékok a magyar felsőbb bírósághoz 1000 esztendejéhez. *Bírák Lapja*, 1-2. sz. 32-91.